

Зборник средњовековних ћириличких повеља и писама Србије, Босне и Дубровника, књига I, 1186-1321, Београд: Историјски институт, 2011, 652 стр.

Dugo očekivani zbornik ćirilskih dokumenata (pisama i isprava), nastalih kao rezultat diplomatske službe državnih kancelarija srednjovjekovne Srbije, Bosne i Dubrovnika, objelodanio je Istorijski institut u Beogradu 2011. godine. Ovo djelo je prva objavljena zbirka izvora nakon višedecenijske pauze u organizovanom izdavanju ćirilskog izvornog materijala. Zbornik je nastao na osnovu plana koji je podrazumijevao izradu srpskog diplomata, u smislu kritičke obrade i prezentacije poznatih ćirilskih povelja za historiju srpskog naroda. Kontekstualizacijom sadržaja povelja, što je zadatak koji se postavlja pred historičara, piše se historija jedne epohe, što nam zbirka pred nama itekako omogućava. Osim bazične historije dešavanja s ličnostima i prostorom, koje nam predstavljeni dokumenti otkrivaju, možemo pratiti širok spektar pitanja koja nosi svaki pisani materijal. Kao teme koje istraživač crpi iz izvora, poput ovih sadržanih u Zborniku, nameću se diplomatske karakteristike povelje počevši od pisara, pisma kojim se služi, kancelarije i same diplomatske službe koja formira dokument.

Priređeni korpus izvorne građe ujedno je odraz i generacijskog projekta, jer su godine rada na njemu okupile brojne značajne medievaliste. Okvirna ideja za izradu Zbornika izložena je još 1938. godine.

Prvo radno tijelo činili su Jovan Radonić, Vladimir Ćorović, Filaret Granić, Aleksandar Solovjev i Vladimir Mošin. Do sredine sedme decenije XX stoljeća na samom Zborniku se uradilo veoma malo. Ipak, isticala se potreba za jednim takvim djelom, o čemu su pisali brojni autori u svojim radovima i iznosili ideje kako bi trebalo urediti buduću zbirku izvora. Šezdesetih godina prošlog stoljeća Istorijski institut predložio je tri autora koji su trebali finalizirati započeti posao. To su bili Vladimir Mošin, kao iskusni bizantolog i izvrstan poznavalac pomoćnih historijskih nauka, te Sima Ćirković i Dušan Sindik, kao mladi istraživači. Spomenuti autori prvu radnu verziju s urađenom recenzijom završili su još 1965, ali bez registara koje je trebao pripremiti Dušan Sindik. Vrijeme provedeno na izradi registara Sindik je iskoristio za dopunu opisa povelja i podataka o pečatima. Nakon toga, nedostatak finansijskih sredstava odložio je izdavanje ove zbirke, zbog čega je pripremljeni rukopis ostao nedostupan naučnoj javnosti. Vremenom se i način pripreme tekstova za štampu izmijenio, te je Dušan Sindik pripremljeni materijal morao prekucati u računar, što mu je dodatno oduzelo vrijeme i konačno izdanje ovog Zbornika odložilo do daljnjeg. Od brojnih autora koji su radili na pripremi, analizi i konačnoj konstrukciji ove zbirke izvora je-

dino je Dušan Sindik doživio njezinu finalnu verziju i objavljivanje.

Priredeno je ukupno 148 povelja, nastalih u vremenskom rasponu od kraja XII pa do početka treće decenije XIV stoljeća. Najveći broj dokumenata potječe iz srpske državne kancelarije, koji svojom sadržinom pružaju nemjerljiv doprinos u rekonstrukciji srpskog srednjovjekovlja. Kada je riječ o poveljama koje se odnose na srednjovjekovnu Bosnu, u predmetnom zborniku ih je predstavljeno pet, onoliko koliko ih je i sačuvano za period do početka XIV stoljeća. Radi se o Povelji bosanskoj bana Kulina koju izdaje Dubrovčanima i još četiri dokumenta iz vremena vladavine bosanskog bana Mateja Ninoslava, nastalih u korelaciji s gradom sv. Vlahe. Nemali broj povelja odnosi se na dubrovačku diplomatsku službu, nastalu kao rezultat trgovačko-poslovnih veza toga grada sa svojim zaleđem. Zbornik je obogaćen s dvije povelje bugarskih careva, od kojih je jedna trgovački ugovor s Dubrovnikom, a druga darovnica jednom od manastira u Skoplju. Pored toga, Zbornik sadrži i dvije povelje adresirane s bizantskog dvora Hilendarskom manastiru.

Za značajan broj, od ukupno četrdeset povelja koje su priređivači uvrstili u ovu zbirku izvora, nije sačuvan original dokumenta, kao ni prijepisi. Ipak, smatrajući da su vrijedna historijska svjedočanstva, autori su ih naveli kao spomen, kratko ih opisavši te uputivši na fragmente u drugim poveljama koji dokazuju njihovo postojanje.

Zbirka pred nama nije tematski koncipirana. Povelje su izložene hronološki, bez obzira na sadržaj i mjesto nastanka. Svaki dokument je analiziran, počevši od spoljnih karakteristika preko paleografskih i stilskih obilježja do djelimičnog tumačenja

samog sadržaja teksta. Presentacija svakog dokumenta započinje preciznom ili, ukoliko se sa sigurnošću ne može utvrditi, okvirnom datacijom. Ispod toga nalazi se kratka napomena o sadržaju povelje, čime je korisnik upoznat s temom predmetnog dokumenta bez prethodnog uvida u isti. Analiza započinje iznošenjem podataka o historijatu i fizičkim karakteristikama predstavljene građe. Detaljno su opisani svi dijelovi povelje, s posebnim osvrtom na pečat i način pečaćenja, ukoliko je sačuvan. S obzirom da je kod velikog broja povelja pored originala sačuvan jedan ili dva prijepisa, priređivači su ih u Zborniku prezentovali *in extenso*. Original je označen slovom A, prvi prijepis sa B, a treći sa B. Svi primjerci štampani su u stupcima, što omogućava njihovo jednostavnije kompariranje. Istaknuta su ranija izdanja svih povelja, čime nam je ostavljen detaljan uvid u historiju publikovanja svih dokumenata iz Zbornika. Dodatnu vrijednost ovoj zbirci daje kritički aparat na koji su priređivači uputili i ostavili prostora za detaljniju analizu, kod svih diskutabilnih i nedovoljno jasnih pitanja. Značajan korpus u Zborniku čine manastirske povelje, posebno hilendarske, ali i one nastale u nekim manjim manastirima. One nam otkrivaju jedan značajan segment prošlosti iz korespondencije s državnim vladarima i njihovim kancelarijama.

Konceptualno, osim samih povelja Zbornik sadrži i predgovor koji objašnjava razvojni put nastanka ove zbirke, od ideje do publikovanja. U posebnom poglavlju autori su naglasili probleme s kojima su se susretali te objasnili sve znakove i brojeve koje su i zašto koristili. Namjenski su pobrojane sve skraćenice koje su citirane, kao i prethodna izdanja s korištenom literaturom. Na samom kraju Zbornika nalaze

se registri ličnih imena, geografskih naziva i općih pojmova, koji upotrebu zbirke izuzetno olakšavaju.

Kao nedostatak ovog izdanja izdvaja se njegova fizička karakteristika, jer je Zbornik nedovoljno kvalitetno ukoričen, stoga papir na kojem je štampan brzo može da se ošteti i degradira punoću koju povelje pružaju. Uz preglednost i jednostavnost, bogatstvo ove zbirke bilo bi još veće da su priređivači pored prekucanih tekstova objavili i originalne slike dokumenata. Najnovije uređeno izdanje ćirilске izvorne građe nastavlja djelimično zaboravljenu tradiciju publikovanja zbirki izvora. Za hi-

storiografiju ovo predstavlja osvježanje u do sada monotonoj praksi rada s izvornim materijalom. Ipak, ovakvi projekti daju podstrek i nadu da će se organizovani rad na objavljivanju izvornih dokumenata nastaviti. Nadamo se da će izdavač raditi na drugom dijelu ovog Zbornika, koji bi obuhvatio XIV i XV stoljeće, za koje možemo reći da je nesumnjivo bogatije izvorima u odnosu na raniji period, što se posebno odnosi na srednjovjekovnu Bosnu ■

Semir Hambo

Tomislav Galović (ur.), *Az grišni diak Branko pridivkom Fučić.*
Malinska – Rijeka – Zagreb: 2011, 841 str.

U želji da se očuva sjećanje na život i naučni rad akademika Branka Fučića, na otoku Krku je 2009. godine održan međunarodni naučni skup u čast ovog značajnog historičara umjetnosti, arheologa, etnologa i književnika. Dvije godine kasnije naučni radovi pročitani na ovome skupu objavljeni su u zborniku radova pod nazivom *Az grišni diak Branko pridivkom Fučić* u izdanju više značajnih naučnih institucija Republike Hrvatske (Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Institut za povijest umjetnosti, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Staroslavenski institut, Sveučilišna knjižnica Rijeka, Općina Malinska-Dubašnica). Uredništvo ove naučne publikacije pripalo je mladom hrvatskom historičaru medievalistu i arhivistu Tomislavu Galoviću. Radovi ovog zbornika

tretiraju teme kojima je akademik Branko Fučić posvetio čitav svoj naučni vijek, od istraživanja ikonografskih predstava i simbola crkvi istarske regije i Kvarnerskih otoka, pronalaženju i tumačenju glagoljskih epigrafskih spomenika, pa sve do društvenih, socijalnih i političkih kretanja na spomenutom prostoru. Zbornik se sastoji od preko šezdeset naučnih radova i priloга raspoređenih u šest tematskih rubrika: VITA OPUSQUE, ARS HISTORIAQUE, SLAVISTICA ET CROATISTICA, EPIGRAPHICA GLAGOLITICA FUČIĆIANA, ETHNOGRAPHICA ET ALIA, SCIENTIAE AUXILIARES HISTORIAE ET ALIA. U prvoj rubrici memorijalnog karaktera VITA OPUSQUE objavljeni su prilozi koji nas upoznaju sa životom i naučnim opusom Branka Fučića. Objavljeni naučni radovi u ostalih pet rubrika revalorizuju